

INGEBOEKT

NEDERLANDS IN DE TWEEDE FASE: EEN PRAKTISCHE DIDACTIEK

Projectgroep Nederlands V.O. (2002). *Nederlands in de tweede fase. Een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho, 376 p.

In de jaren 90 is het voortgezet (secundair) onderwijs in Nederland grondig hertekend. Na de basisvorming (zeg maar de eerste vier jaren) is in 1998 ook de zogenaamde *tweede fase* van het voortgezet onderwijs van kracht geworden. De tweede fase, ook wel het *studiehuis* genoemd, staat voor de bovenbouw van havo en vwo, onderwijsvormen die vergelijkbaar zijn met het algemeen secundair onderwijs (aso) in Vlaanderen. Om de aansluiting op het hoger onderwijs te verbeteren, zijn daar zowel inhoudelijk als didactisch grote veranderingen doorgevoerd. Ruwweg heeft er een verschuiving plaats gevonden van kennisgericht naar vaardigheidsgericht onderwijs en wordt de nadruk gelegd op het actief en zelfstandig leren van de leerlingen. Na een klassikale instructie werken ze voor een langere tijd alleen of in groep aan een reeks opdrachten. Op eigen initiatief kunnen ze de hulp inroepen van de leraar die meer de rol van begeleider dan van lesgever op zich neemt. Verder wordt ook meer recht gedaan aan

verschillen tussen leerlingen en wordt de samenhang tussen de verschillende vakken bevorderd.

Dat deze veranderingen ook gevolgen hebben voor het vak Nederlands spreekt voor zich. Om te beginnen, zijn er nieuwe eindtermen uitgeschreven, onderverdeeld in zes domeinen: (A) leesvaardigheid, (B) mondelinge taalvaardigheid, (C) schrijfvaardigheid, (D) argumentatieve vaardigheden, (E) literatuur en (F) oriëntatie op studie en beroep. Ze kunnen gedownload worden van de website van de uitgever (<www.coutinho.nl>). Die eindtermen moeten vervolgens vertaald worden in concrete lessen. In het didactiekboek *Nederlands in de tweede fase* staat beschreven hoe dat kan. Het sluit aan bij de eerder verschenen praktische didactiek voor de basisvorming van Bonset e.a. (2000). De auteurs zijn medewerkers van de projectgroep Nederlands voortgezet onderwijs van de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO, Enschede).

Het boek is opgebouwd uit zes hoofdstukken. Na een korte inleiding over de tweede fase en een typering van de doelgroepen, worden in het tweede hoofdstuk de achtergronden en uitgangspunten geschetst. In aansluiting op de basisvorming staat bij Nederlands het concept 'communicatief taalonderwijs' centraal en ligt de nadruk op het procesmatige karakter ervan. Uiteraard gaat de tweede fase een stapje verder en komen leerlingen in contact met communicatieve situaties die buiten hun eigen leefwereld liggen. Vernieuwend is ook de aandacht voor argumentatieve vaardigheden en het aanleggen van een schrijfdossier en een leesdossier.

Tegen die achtergrond van vernieuwingen in de tweede fase formuleren de auteurs hun visie op het vak Nederlands. We onthouden hieruit dat het taalonderwijs *taakgericht* is: leerlingen moeten complete communicatieve en functionele taken uitvoeren en daarbij hun leerproces actief sturen. Verder wordt *leerlinggericht* taalonderwijs vooropgesteld, dat wil zeggen dat er rekening wordt gehouden met de taal- en leerversillen tussen leerlingen. Tot slot krijgt *zelfstandig werken en leren* een prominente plaats toebedeeld. Afrondend wordt even stilgestaan bij de afstemming tussen Nederlands en de andere vakken en wordt de plaats van ICT kort toegelicht. In essentie komt het erop neer dat ICT een functionele plaats krijgt, afhankelijk van de vraag of ICT het beste middel is om het doel te bereiken. Alleen bij schrijfvaardigheid speelt ICT een hoofdrol: leerlingen moeten gestimuleerd worden tot en begeleid worden bij het gebruik van tekstverwerking en telecommunicatie.

In de volgende hoofdstukken worden vier domeinen van de eindtermen verder uitgediept: leesvaardigheid (hoofdstuk 3), mondelinge taalvaardigheid (hoofdstuk 4),

schrijfvaardigheid (hoofdstuk 5) en argumentatieve vaardigheden (hoofdstuk 6). Het hoofdstuk over mondelinge taalvaardigheid is het sterkst uitgewerkt en dat is positief omdat die vaardigheid in het onderwijs vaak stiefmoederlijk behandeld wordt. Verder dient opgemerkt dat argumentatie niet alleen op zich maar ook geïntegreerd in het taalvaardigheidsonderwijs behandeld wordt, zoals aanbevolen in de toelichting bij de eindtermen. De twee overige domeinen vallen buiten het bestek van dit boek. Aan de eindtermen voor literatuur wordt een afzonderlijk didactiekboek gewijd en 'oriëntatie op studie en beroep' wordt buiten beschouwing gelaten vanwege het geringe taaldidactische karakter van deze eindtermen.

Elk hoofdstuk is op min of meer op dezelfde manier opgebouwd, maar de samenstelling ervan door verschillende auteursteams blijft merkbaar. Wat meer uniformiteit zou het gebruiksgemak van de lezer nog kunnen verhogen. Eerst wordt de vaardigheid zelf onder de loep genomen: wat is het belang ervan voor het schools en naschools leven van de leerlingen en wanneer heb je ze onder de knie? Vervolgens wordt gefocust op de leerlingen: wat zijn de overeenkomsten in hun taalvaardigheid na het succesvol afronden van de basisvorming, maar belangrijker nog, waarin verschilt hun taalvaardigheid? Na een kritische bespreking van de eindtermen wordt uitgebreid ingegaan op *wat* er onderwezen moet worden, maar vooral *hoe* dat kan gebeuren: op de leerstof en de didactiek dus. Afrondend volgen adviezen voor beoordeling, toetsing en examinering van de betreffende vaardigheid.

Op het vlak van de leerstof worden betekenisvolle taaltaken voorgesteld, want die worden in de eindtermen, op een paar uitzonderingen na, niet expliciet genoemd. Een overzicht:

TAALTAKEN IN 'NEDERLANDS IN DE TWEEDE FASE'

LEESVAARDIGHEID

- kranten- en tijdschriftartikels lezen, begrijpen en soms bestuderen
- studieteksten lezen, begrijpen en bestuderen
- studieteksten samenvatten

MONDELINGE TAALVAARDIGHEID

- een voordracht houden met vragen na*
- deelnemen aan een discussie/debat*
- luisteren naar studiestof

SCHRIJFVAARDIGHEID

de volgende tekstsoorten schrijven:

- een artikel (informatief of beschouwend)
- een brief (informatief of betogend)
- een verslag (informatief)
- een recensie
- een column
- een essay (beschouwend, betogend)

ARGUMENTATIEVE VAARDIGHEDEN

- een betoog analyseren en beoordelen*
- een betoog opzetten*

* expliciet vermeld in de eindtermen

Die taaltaken worden opgedeeld in deelta-ken/fasen volgens het zogenaamde OVUR-principe: oriënteren op de taak, voorbereiden van de taak, uitvoeren van de taak en reflecteren op de taakuitvoering. Daarnaast is er aandacht voor taalleerstrategieën en wordt het kennisaspect evenmin vergeten. In het didactische luik wordt de focus verplaatst naar de manier waarop leerlingen actief bezig kunnen zijn met die betekenisvolle taaltaken. In dat onderdeel wordt de theoretische onderbouw praktisch vertaald en is er – afhankelijk van de vaardigheid – aandacht voor de rol van de leerling en de leraar, kenmerken van goede opdrachten,

uitgewerkte leerlijnen, lesvoorbeelden, suggesties voor de jaarplanning, enzovoort. Hoewel het boek analytisch per vaardigheid opgezet is, worden geregeld dwarsverbanden gelegd met andere vaardigheden of met literatuur.

Dit didactiekboek is geconcipieerd vanuit de Nederlandse eindtermen voor de tweede fase en is dan ook in eerste instantie bestemd voor Nederlandse leraren (in opleiding). Het kan hen helpen bij het maken van keuzes op het vlak van lesmateriaal, manier van lesgeven en leerstofplanning. Daarnaast behoren ook lerarenopleiders, nascholers,

ontwikkelaars en onderzoekers tot de doelgroep. Maar ook hun Vlaamse collega's kunnen er zeker tal van didactische ideeën uithalen, want op het vlak van de leerstof zijn de raakvlakken met de Vlaamse eindtermen voor de derde graad aso legio.

De kracht van dit didactiekboek is dat het gebaseerd is op praktijkervaringen, relevant onderzoek en ontwikkelwerk van de projectgroep. En dat is zichtbaar in de praktische uitwerking: beschrijvingen van 'good practices', lesvoorbeelden, opdrachten en leertips voor de leerlingen, didactische tips, adviezen, oplossingen voor veel voorkomende problemen en dies meer. Met andere woorden: het adjectief 'praktische' uit de onder-

titel wordt in dit didactiekboek alle eer aangedaan. Positief is ook de geannoteerde bibliografie aan het eind van elk hoofdstuk, waarin steevast de Vlaamse moedertaal-didactiek van Daems e.a. (1982) en tal van artikelen uit *VONK* besproken worden. En dat is zeer verheugend omdat de meeste onderwijskundige publicaties van boven de Moerdijk in het bedje van 'oranje boven!' ziek zijn. Omdat we ervan overtuigd zijn dat de denkbeeldige muren tussen de noordelijke en zuidelijke onderwijswereld gesloopt moeten worden, willen we dit didactiekboek voor het vak Nederlands in de hogere jaren van het aso ook in Vlaanderen warm aanbevelen.

Rita Rymenans
Universiteit Antwerpen, Campus Drie Eiken
Universiteitsplein 1
2610 Wilrijk
rita.rymenans@ua.ac.be

Bibliografie

Bonset, H., M. De Boer & T. Ekens (2000). *Nederlands in de basisvorming. Een praktische didactiek*. Bussum: Coutinho.

Daems, Fr., J. Pepermans & R. Roger (1982). *Leren leven in taal. Een moedertaal-didactiek*. Malle: De Sikkel.